

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa A. R.

przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 8 grudnia 2011 r.,

zażalenia powoda

o kosztach procesu zawarte w postanowieniu

z dnia 24 maja 2011 r. uzupełniającym wyrok

Sądu Apelacyjnego

z dnia 20 kwietnia 2011 r.,

- 1) oddała zażalenie;
- 2) zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego na rzecz adw. K. L. wynagrodzenie w kwocie 300 (trzysta) zł za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu w postępowaniu zażaleniowym podwyższone o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 24 maja 2011 r. Sąd Apelacyjny uzupełnił wyrok tego Sądu z dnia 20 kwietnia 2011 r. (sygn. akt I A Ca 291/11) w ten sposób, że zasądził od powoda A. R. na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Koszty procesu za drugą instancję zostały zasądzone zgodnie z wynikiem postępowania.

Postanowienie to zaskarżył zażaleniem powód, zarzucając naruszenie art. 102 k.p.c. przez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy zachodziły szczególnie uzasadnione okoliczności uzasadniające odstąpienie od zasądzenia od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego. Ponadto powód zarzucił naruszenie art. 233 § 1 i art. 357 § 2 k.p.c.. Skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez odstąpienie od obciążenia powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Za nieuzasadniony należy uznać zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., który określa zasadę swobodnej oceny dowodów, według której sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego. Przedmiotem postępowania dowodowego przeprowadzonego w sprawie nie były okoliczności odnoszące się do sytuacji życiowej i majątkowej powoda, gdyż nie były to okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, której przedmiotem była ocena zasadności żądania określonego w pozwie. Okoliczności te były natomiast istotne dla oceny zgłoszonego przez powoda wniosku o zwolnienie go od kosztów sądowych i ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Podstawą uzyskania tego zwolnienia, zgodnie z art. 102 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm., dalej: „u.k.s.c.”), stanowiło oświadczenie powoda, sporządzone według zasad określonych w art. 102 ust. 1 wymienionej ustawy, obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania powoda, jako osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych. Zgodnie z art. 102 ust. 3 u.k.s.c., sąd może odebrać od osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych przyrzeczenie o treści bliżej określonej w tym przepisie, dotyczące prawdziwości okoliczności podanych w oświadczeniu, po uprzednim pouczeniu tej

osoby o konsekwencjach wynikających z uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych na podstawie świadomego podania nieprawdziwych okoliczności. Ponadto, jak stanowi art. 109 ust. 1 u.k.s.c., sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych lub z niego korzystającej. Z akt sprawy wynika, że powód uzyskał zwolnienie od kosztów sądowych po uprzednim przeprowadzeniu przez Sąd Okręgowy dochodzenia, o którym mowa w art. 109 ust. 1 u.k.s.c., a Sąd Apelacyjny nie weryfikował później oświadczenia majątkowego powoda w trybie przewidzianym w art. 102 ust. 3 lub art. 109 ust. 1 u.k.s.c. Uzasadnia to wniosek, że Sąd Apelacyjny nie kwestionował istnienia tych okoliczności dotyczących sytuacji majątkowej i osobistej powoda, które wynikały z jego oświadczenia załączonego do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oraz podanych przez niego w ramach zarządzonego przez Sąd Okręgowy dochodzenia. Mimo istnienia tych okoliczności Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c.

Zgodnie z powołanym wyżej przepisem, w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Przepis ten stanowi zatem wyjątek od zasady obciążania kosztami postępowania stroną przegrywającą proces (art. 98 k.p.c.). Osoba oczekująca zwolnienia z obowiązku poniesienia kosztów powinna wykazać okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 102 k.p.c. Sama okoliczność, że powód, ze względu na swoją trudną sytuację życiową i majątkową, korzystał ze zwolnienia od kosztów sądowych nie jest wystarczająca do przyjęcia, że w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, o którym mowa w art. 102 k.p.c. Zgodnie bowiem z art. 108 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.), zwolnienie od kosztów sądowych nie zwalnia strony od obowiązku zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi. W konsekwencji zwolnienie od kosztów sądowych nie może pociągać za sobą automatycznie konsekwencji w postaci przyjęcia, że zachodzi „wypadek szczególnie uzasadniony” w rozumieniu art. 102 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2010 r., I CZ 112/09, Lex nr 564753). Należy mieć przy tym na uwadze, że celem instytucji

zwolnienia od kosztów sądowych jest zagwarantowanie prawa strony dostępu do sądu, które to prawo nie powinno być ograniczane ze względu na sytuację materialną strony. Uwzględnienie tego celu odpada w sytuacji, gdy sąd rozstrzyga o kosztach procesu między stronami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2011 r., II CZ 51/11, Lex nr 949023). Oceny braku podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c. nie zmienia to, że obecna sytuacja życiowa i majątkowa powoda jest spowodowana odbywaniem kary pozbawienia wolności. Należy mieć bowiem także na uwadze inne okoliczności, mające znaczenie dla zastosowania art. 102 k.p.c., a mianowicie, że sprawa miała typowy charakter, nie była skomplikowana ani pod względem faktycznym, ani prawnym. W tych okolicznościach, powód, podejmując decyzję o wytoczeniu pozwu, a następnie zaskarżeniu niekorzystnego dla siebie wyroku Sądu pierwszej instancji, powinien był uwzględnić możliwość ponoszenia konsekwencji procesowych – w postaci obowiązku zwrotu kosztów poniesionych przez stronę przeciwną - w razie przegrania sprawy. Tym bardziej w sytuacji, gdy powód korzystał z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, z którym mógł skonsultować celowość zaskarżenia orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

W zażaleniu trafnie podniesiono, że Sąd Apelacyjny, zgodnie z art. 357 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., powinien był doręczyć powodowi z urzędu nie tylko sentencję zaskarżonego postanowienia, ale również jego uzasadnienie. Orzeczenie o uzupełnieniu wyroku jest bowiem orzeczeniem, które podlega odrębnym zasadom zaskarżenia, zależnym od materii, której dotyczy. W przypadku, gdy przedmiotem uzupełnienia wyroku jest rozstrzygnięcie co do zwrotu kosztów procesu, podlega ono zaskarżeniu zażaleniem, także wówczas, gdy dotyczy uzupełnienia wyroku sądu drugiej instancji. Zgodnie bowiem z art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji. Jeżeli więc postanowienie uzupełniające wyrok sądu drugiej instancji w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, zapadło na posiedzeniu niejawnym, powinno było ono podlegać doręczeniu, zgodnie z art. 357 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., wraz z pisemnym uzasadnieniem, czego zaniechał dokonać Sąd Apelacyjny. Mimo tego uchybienia nie miało ono wpływu na wynik rozstrzygnięcia zawartego

w zaskarżonym postanowieniu z tego względu, że sporządzenie uzasadnienia postanowienia jest czynnością następczą, dokonywaną dopiero po wydaniu orzeczenia na posiedzeniu niejawnym. Wskazywane uchybienie Sądu mogło natomiast utrudnić prawidłową realizację prawa strony (powoda) do zaskarżenia tego orzeczenia ze względu na brak znajomości, w chwili wniesienia zażalenia, motywów, którymi kierował się Sąd Apelacyjny, wydając zaskarżone orzeczenie. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy niedoręczenie z urzędu uzasadnienia zaskarżonego postanowienia nie utrudniło jednak realizacji tego prawa przez powoda, gdyż uzasadnienie zaskarżonego postanowienia, sporządzone po wniesieniu zażalenia, ogranicza się jedynie do powołania przepisów, na podstawie których Sąd obciążył powoda kosztami procesu. W zażaleniu na to postanowienie powód podał wszystkie okoliczności, które, jego zdaniem, powinny przemawiać za zastosowaniem art. 102 k.p.c. Ocena ich znaczenia, dla możliwości zastosowania powołanego przepisu, mogła być dokonana w postępowaniu zażaleniowym.

Z tych względów zażalenie podlegało oddaleniu jako bezzasadne na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu zażaleniowym orzeczono na podstawie § 19 pkt 1 w zw. z § 13 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 3 i § 2 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348, ze zm.).